

ADHD

4-2009

Wachtkamerspecial

EEN KWARTAALUITGAVE VAN ACADEMIC PHARMACEUTICAL PRODUCTIONS BV

JAARGANG 6, NUMMER 4, DEC '09/JAN '10

Moeilijke momenten met ADHD De ouders aan het woord

Verder in deze uitgave

Wat is die jongen druk! 2

Een verwaarloosde ADHD 5

Mijn opa zei altijd: 'Wat is die jongen druk!' 6

Colofon

Uitgever Academic Pharmaceutical Productions bv, Postbus 13341, 3507 LH Utrecht, Telefoon (030) 210 95 21, Fax (030) 210 92 00.
Redactieraad Prof.dr. J.K. Buitelaar, psychiater, Nijmegen;
dr. A. van der Goes, medisch bioloog, wetenschapsjournalist, Weesp;
A.C. Paternotte, Vereniging Balans, Bilthoven.
Doelgroep Psychiaters, kinderpsychiaters, kinderartsen en patiënten.
Vormgeving Graaf Lakerveld Vormgeving.

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door Janssen-Cilag B.V.
De volledig onafhankelijke redactieraad draagt zorg voor de selectie van de artikelen. De redactie, uitgever en sponsor zijn niet aansprakelijk voor de inhoud van onder auteursnaam opgenomen artikelen. Uw gegevens zijn afkomstig van Cegedim Dendrite. Voor meer informatie: 035-6955355.
© 2009 Academic Pharmaceutical Productions bv. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, microfilm of op welke wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

J.K. Buitelaar, psychiater, Universitair Medisch Centrum
St Radboud, Nijmegen

Inleiding

In bijna iedere klas zit wel een kind met ADHD (attention-deficit hyperactivity disorder). Deze kinderen worden vaak lastig gevonden, maar ze kunnen er niets aan doen. Het zit in hun hersenen. Maar ook al kunnen ze er niets aan doen, het geeft wel problemen, voor de andere kinderen in de klas, voor de docent en voor de ouders. De problemen komen immers niet alleen op school voor, al wordt dat soms gedacht.

Uit een onderzoek blijkt nu wat de problemen van kinderen met ADHD buiten schooltijd zijn. Ouders van meer dan 900 kinderen met ADHD hebben een vragenlijst ingevuld, en de antwoorden werden vergeleken met die van ouders van kinderen zonder ADHD. Uit dit onderzoek blijkt dat kinderen met ADHD niet alleen veel moeite hebben met het 's morgens opstarten en met schoolactiviteiten, zoals al bekend was, maar ook – of eigenlijk

vooral – later op de dag 'lastig' kunnen zijn. Aandacht trekken, claimen, herrieschoppen, gevaarlijke dingen doen, dingen kwijtraken, ruziemaken, geen huiswerk maken, niet meehelpen in het gezin, niet gezellig meespelen... al deze gedragingen komen vaker en in ergere mate voor bij kinderen met ADHD. En volgens de ouders vooral aan het eind van de middag en het begin van de avond.

In dit artikel zetten we alle uitslagen op een rij.

Een onderzoek

Eindelijk is eens goed in kaart gebracht wat de ouders vinden. Geen onderzoek waarin de dokters aan het woord zijn, of de docenten, nee, aan ouders van kinderen met en zonder ADHD werd gevraagd om het gedrag van hun kind te benoemen. Gevraagd werd naar het type gedrag, of de kinderen moeite hadden met bepaalde soorten activiteiten, met de omgang met anderen en hoe vaak ze ongelukken kregen. Wat heel nieuw was in dit onderzoek: er werd gevraagd op welke tijdstippen de problemen optraden en in welke mate.

Het beantwoorden van de vragen gebeurde via internet en het duurde maar tien minuten. Op de vragenlijst kwamen de volgende onderwerpen aan bod:

— In hoeverre vertoont het kind hinderlijk gedrag, zoals aan-

dachttrekkend en claimend, lawaaierig en storend, agressief en opstandig, ongemotiveerd en teruggetrokken, impulsief en roekeloos, slordig (raakt dingen kwijt)?

- Leveren alledaagse activiteiten zoals maaltijden, huiswerk, vrijetijdsbesteding, spelen (alleen of met andere kinderen) problemen op?
- Hoe gaat het kind om met anderen zoals ouders, broertjes en zusjes en leeftijdgenootjes?
- Op welke tijden van de dag zijn de problemen het ergst?
- Hoe vaak had het kind ongelukken of verwondingen in het laatste jaar?

De vragen gingen over kinderen tussen 6 en 18 jaar (met of zonder ADHD, met of zonder medicijnen voor ADHD) en werden beantwoord door een ouder die in hetzelfde huis woonde als het kind.

Wanneer komen de problemen voor?

Alle typen storend gedrag (zoals claimen, storen, herrieschoppen, agressie enzovoort.) kwamen veel vaker voor bij kinderen met ADHD (40-70%) dan bij kinderen zonder ADHD (10-38%). Veel ouders weten het uit eigen ervaring: het spitsuur 's morgens – het 'ochtendritueel' – is heel vaak problematisch. Een ochtendhumeur, opstartproblemen, geen trek in ontbijt, de

Boekbespreking

Wat is die jongen druk!

Jacob Klompstra is 61 jaar en weet sinds drie jaar dat hij ADHD heeft (attention-deficit hyperactivity disorder). Zijn hele leven heeft hij al het gevoel anders te zijn dan anderen. 'Het is onvoorstelbaar eenzaam om een buitenbeentje te zijn. Mijn leven is een zoektocht naar acceptatie, naar een plek waar ik rust vind en rustig kan zijn.'

Toen Klompstra wist wat de oorzaak van zijn onrustige gedrag was, wilde hij een boek schrijven. Hij kwam in contact met ghostwriter Madeleine van de Wouw en vertelde haar uitvoerig over zijn jeugd, zijn opleiding tot verpleegkundige, zijn werk op de ambulance en zijn turbulente privéleven. Zij schreef zijn verhalen op en verwerkte ze, samen met grappige en ontroerende anekdotes, tot dit boek.

Voor de diagnose was Klompstra een man die eeuwig tijd tekort kwam. Zijn omgeving begreep niets van zijn tomeloze energie en enorme gedrevenheid. Hij wist zich lange tijd op de been te houden met onder meer drank en tabletten. Op een gegeven moment was hij echter uitgeput en niet meer in staat om te werken. Hij werd afgekeurd en kwam thuis te zitten. Zijn drang tot actie was evenwel niet te stoppen. Klompstra stortte zich enige tijd later op het vrijwilligerswerk, werd actief in de politiek en ging geheel op in zijn hobby's.

badkamer niet in kunnen, onvrede over de klaargelegde kleren... allemaal aanleidingen voor ruzie, onmin en vervelend gedrag. Daarvoor hoef je geen kind met ADHD te hebben. Dat bleek ook uit de antwoorden van de ouders: in meer dan 40% van de gezinnen is er 'herrie' tijdens deze periode. Dat zeggen zowel ouders van kinderen met als ouders van kinderen zonder ADHD.

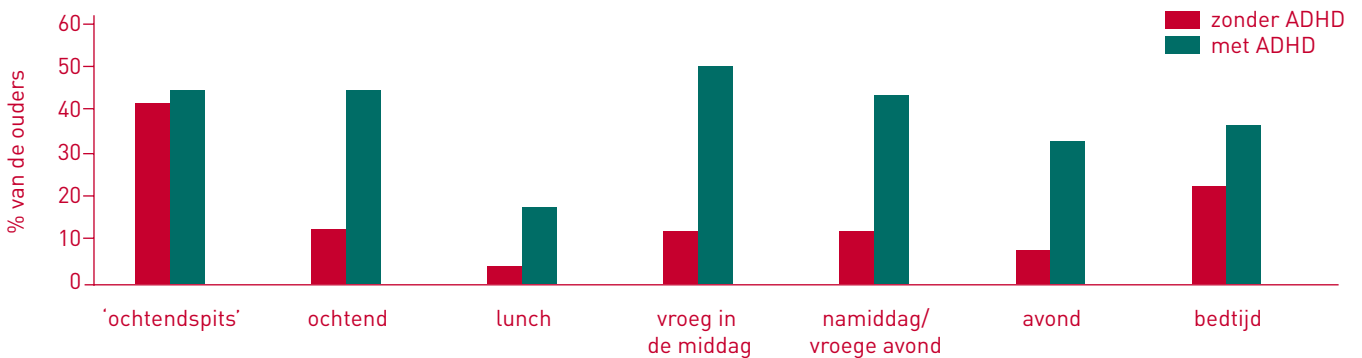
In de rest van de ochtend tot laat in de avond vallen de problemen bij kinderen zonder ADHD mee: 3% heeft problemen rond lunchtijd, voor de rest varieert het percentage kinderen met problemen tussen 8 en 12.

Bij kinderen met ADHD is dat beeld heel anders: 17% is lastig

rond lunchtijd en 33-50% op de overige tijdstippen (zie figuur 1). (Bedenk bij omschrijvingen als 'lastig' of 'vervelend' dat het kind dit niet expres doet.)

Tegen bedtijd is er weer zo'n periode dat veel kinderen gaan tegenwerken. Van de 'normale' kinderen wordt 22% rond dat tijdstip vervelend, maar van de kinderen met ADHD veel meer: 38%.

De hinderlijke gedragingen kwamen laat in de middag en vroeg in de avond het meest voor, of de kinderen nu wel of geen ADHD hadden. Maar... veel vaker bij kinderen met ADHD.

Figuur 1 Tijdstippen van de dag waarop problemen zich het meest voordoen.

Door de aanhoudende hectiek in zijn leven namen de lichamelijke klachten steeds meer toe. In 2005 ging hij naar de dokter vanwege een ernstige spier- en gewrichtspijn waardoor hij nauwelijks nog kon lopen. Na een aantal doorverwijzingen kwam hij uiteindelijk terecht bij Sandra Kooij. Zij is als psychiater werkzaam bij PsyQ en gespecialiseerd in ADHD bij volwassenen. Hier kreeg Klompstra de diagnose ADHD en alle puzzelstukjes vielen op hun plaats. De voortdurende drang naar actie, de slaap- en concentratieproblemen, het hyperfocussen en de fysieke klachten, het bleken allemaal kenmerken van ADHD te zijn.

Wanneer Klompstra in 2006 met medicatie begint, komt er eindelijk rust in zijn hoofd. Hij is minder impulsief, krijgt meer structuur in zijn leven en maakt beter contact met mensen.

Het idee een ander mens te worden, vindt hij wel heel beangstigend. Maar Sandra Kooij stelt hem daarin gerust: 'Je wordt geen ander mens. Je zult alleen beter functioneren als je een tijdje de medicijnen inneemt.' Hij moest haar later gelijk geven.

Jacob Klompstra. *Wat is die jongendruk! Een leven met ADHD*. Het boek is in eigen beheer uitgegeven, kost € 24,95 en is te bestellen bij de boekhandel (ISBN 978 90 9023396 3) of via de website: www.watisdiejongendruk.nl.

Niet meedoen

Wat heeft dit nu voor gevolgen voor de gewone dagelijkse bezigheden zoals huiswerk maken, eten, spelen of meedoen met het gezin? Ook daarbij maken kinderen met ADHD vaker problemen (20-75%) dan kinderen zonder ADHD (5-28%). De meeste problemen hebben te maken met het huiswerk en met het meedoen aan de dagelijkse routines in het gezin. Problemen gaan dus bijvoorbeeld over tafeldekken, meegaan naar oma, en dergelijke. Opvallend is dat ongeveer de helft van de kinderen zonder ADHD op geen van de genoemde onderwerpen problemen maakt, van de kinderen met ADHD is dat maar 4%!

Wanneer geven deze activiteiten nu de meeste problemen? De moeilijkheden rond huiswerk en het spelen met andere kinderen doen zich meestal voor in de middag en vroeg in de avond. Niet vreemd natuurlijk. De late middag/vroege avond is ook het grootste struikelblok voor het meedoen met de normale procedures in het gezin. Je zou hieruit kunnen afleiden dat er vaak ruzie wordt gemaakt over tafeldekken en afwassen.

Vaker ruzie

In het ene gezin is er meer ruzie tussen kinderen onderling of tussen kinderen en hun ouders dan in het andere gezin. Maar uit dit onderzoek blijkt dat kinderen met ADHD vaker ruziemaken binnen het gezin. Meer dan 70% van de kinderen met ADHD heeft problemen in de omgang met de ouders (bij kinderen zonder ADHD 43%) en ruim 60% gaat moeilijk om met broertjes en zusjes. Dat is twee keer zoveel als bij kinderen zonder ADHD. Meer dan de helft maakt ruzie met kinderen buiten het gezin. Bij kinderen zonder ADHD is dat maar 12%.

Deze omgangsproblemen spelen op alle tijdstippen van de dag, maar weer vooral laat in de middag en vroeg in de avond.

En dus...

Nu we weten dat de problemen laat op de dag het ergst zijn, is het niet verwonderlijk dat driekwart van de ouders van de kinderen met ADHD vond dat hun kind met name 's middags te lastig was en medicijnen nodig zou hebben. Als kinderen al medicijnen gebruikten, vond een derde tot de helft van de ouders dat de kinderen 's middags nog te veel problemen maakten.

Wat leren we uit dit onderzoek?

Deze enquête onder 900 ouders van kinderen met ADHD bevestigt maar weer de grote invloed die ADHD heeft op kinderen, maar ook op het gezin, de omgang met anderen en de hoeveelheid ongelukjes. Wat nieuwe informatie is, is dat problemen het meest op de voorgrond treden van de late namiddag tot de late avond. Lastig gedrag, problemen met taken en bezigheden en ruzies komen vooral aan het eind van de middag en in het begin van de avond voor, aldus de ouders. Het is dus onterecht dat er soms alleen aandacht wordt besteed aan problemen tijdens de lesuren op school.

Wilt u informatie ontvangen over ADHD en ADHD-gerelateerde onderwerpen? Stuur dan deze antwoordkaart in, en u ontvangt vanaf dat moment gratis alle ADHD Wachtkamerspecials. Tevens ontvangt u informatie over de landelijke vereniging Impuls, voor volwassenen met ADHD en aanverwante stoornissen.

Naam: ----- m/v

Adres: -----

Postcode, Woonplaats: -----

Tel.: -----

E-mailadres: -----

Wilt u informatie ontvangen over ADHD en ADHD-gerelateerde onderwerpen? Stuur dan deze antwoordkaart in, en u ontvangt vanaf dat moment gratis alle ADHD Wachtkamerspecials. Tevens ontvangt u informatie over de vereniging voor ouders van kinderen met leer-, ontwikkelings- en gedragstoornissen.

Naam: ----- m/v

Adres: -----

Postcode, Woonplaats: -----

Tel.: -----

E-mailadres: -----

Een verwaarloosde ADHD

En dan staat de politie 's morgens om zes uur op de stoep. Of J maar even wil meekomen naar het bureau. J is 15 jaar en de middelste van drie kinderen. J's zussen zijn in tranen. Moet hun broer de cel in? Naar de gevangenis misschien? Voor de ouders van J komt het niet helemaal onverwacht. Ze tobben al jaren over het gedrag van hun zoon en niemand schijnt een plausible verklaring te kunnen geven voor zijn impulsieve daden en het niet onderkennen van enig gevaar, waardoor hij zich steeds weer in de nesten werkt. Hoe komt het dat hij daarin niet te corrigeren is? Dat hij op de crèche andere peutertjes rücksichtslos omver rijdt met zijn fietsje, op de basisschool regelmatig van school wegloopt, betrap wordt bij het stelen van kindervuurwerk, in de brugklas uit een torenhoge hijskraan gehaald moet worden en zich in de puberteit voor niets anders lijkt te interesseren dan voor de vraag hoe hij aan wiet kan komen?

J heeft liefdevolle ouders die keer op keer gezocht hebben naar adequate hulpverlening maar zich steeds meer beginnen te verwonderen over en te ergeren aan de wachtlijsten, de niet afdoende adviezen, het verschuilen achter regeltjes en het gebrek aan verwoordelijkheid. Zoals de school, die de leerlingen verplicht zelf een stageadres te zoeken maar niet controleert in welke omgeving hun leerlingen terechtkomen. Bij J resulteerde dat in een stage op een illegale wietplantage. Pas nadat de ouders alarm hadden geslagen, werd er actie ondernomen, maar het had bij J al geleid tot lucratieve handeltjes. En nu dus de politie aan de deur. Wat zal hij nu weer uitgespookt hebben?

In de nasleep van deze affaire lukt het eindelijk om eens goed te laten kijken naar de verklaring voor het gedrag van J. De kinder- en jeugdpsychiater spreekt van een verwaarloosde ADHD die inmiddels is uitgemond in ADHD/ODD/CD (attention-deficit hyperactivity disorder/oppositional defiant disorder/conduct disorder) en verslavingsproblematiek. Of dat allemaal te voorkomen was geweest met een eerdere diagnose en behandeling van de ADHD is natuurlijk niet te zeggen. En eveneens zijn de diagnoses geen excuus voor het gedrag van J. Maar het geeft wel te denken. Met een betere, vroege herkenning van de problemen was wellicht een deel van de narigheid te voorkomen geweest. En wie zou dat J en zijn ouders niet gunnen?

postzegel
niet
nodig

postzegel
niet
nodig

Vereniging Balans

Antwoordnummer 3308

3720 VB Bithoven

Vereniging Impuls

Antwoordnummer 3308

3720 VB Bithoven

“Mijn opa zei altijd: ‘Wat is die jongen druk!’”

Jacob Klompstra (61 jaar) weet pas drie jaar dat hij ADHD heeft. Zijn hele leven heeft hij het gevoel gehad dat hij anders was en is hij op zoek geweest naar zichzelf. Jacob is het vijfde kind in een gezin met acht kinderen. Volgens Jacob zijn er meer mensen in de familie met ADHD en is dat een van de redenen dat hij een bijzondere jeugd heeft gehad. Zijn opvoeding en zijn niet erkende ADHD hebben tot een bewogen leven geleid. Over dit leven heeft hij een boek geschreven: *Wat is die jongen druk!*

Hoe was je jeugd?

‘Mijn familie zei altijd dat ik voor galg en rad zou opgroeien. Ook mensen uit de omgeving zeiden dat mijn ouders me beter in het gesticht konden plaatsen. Ik was duidelijk anders dan alle andere kinderen, maar hoe anders en waarom, dat wist ik niet. Mijn opa zei altijd: “Wat is die jongen druk!” Als ik op school weer eens op de gang moest staan, liep ik gewoon het schoolgebouw uit. Veel geleerd heb ik niet op school. Ik was wel heel leergierig. Ik wilde graag Engels leren en ben daarom bij de Mormoonse kerk gegaan. Daar kreeg ik Engelse les. Door mijn discipline heb ik een opleiding tot boekbinder kunnen afronden en daarna nog een verpleegkundeopleiding.’

Wat voor effect heeft het hebben van ADHD gehad op je leven?

‘Ik heb heel veel energie en heb geen rem. Daardoor heb ik veel leuke dingen meegemaakt maar ook veel problemen gehad. Ik heb een sterk rechtvaardigheidsgevoel en als ik iets zag wat niet klopte, zei ik er wat van. Dat valt niet altijd goed bij leidinggevenden. Door mijn tomeloze energie heb ik jarenlang tachtig tot negentig uur per week gewerkt en daarna ging ik dan nog mijn boot opknappen. Door dat leven pleeg je roofbouw op je lichaam. Ik ben dan ook op mijn vijfenveertigste afgekeurd.’

Hoe is je leven veranderd sinds de diagnose?

‘Mijn leven is 180 graden gedraaid. Ik ben veel gelukkiger. Door de medicijnen die ik gebruik, gun ik mezelf tijd om te luisteren naar anderen. Ik heb nu ook door dat andere mensen niet lui zijn, maar dat ik gewoon veel te veel energie had.’

Hoe is je boek tot stand gekomen?

‘Ik kan zelf geen boek schrijven, omdat ik dyslexie heb. Gelukkig heb ik een ijzeren geheugen en een sterke wil. Ik heb eerst sponsors gezocht en toen heb ik een sollicitatieprocedure gestart voor een schrijfster. Zij heeft urenlang naar mijn verhalen geluisterd en heeft als

ghostwriter het boek geschreven. Het boek heb ik vervolgens zelf uitgegeven.’

Waarom heb je het boek geschreven?

‘Het is belangrijk dat ADHD erkend wordt als een probleem en dat kinderen met ADHD geholpen worden. Ik zeg niet dat alle kinderen aan de medicijnen moeten, maar het kan helpen om de rust te geven die nodig is om goed te kunnen leren op school. Als ik met mijn boek één kind help, is het project al geslaagd.’

Voor meer informatie over Jacob Klompstra en zijn boek, zie www.watisdiejongendruk.nl.

‘XXXX XXXXXX XXXXX XXXXXX XXXXX
XXX XXXXX XXX XXX’